

Våsvargen

Årgång 26 nr. 2. December 2019. Pris 40 kr.
NÅS HEMBYGDSFÖRENING

*Mer än tusenåriga yxhugg i
en tall på Klackbumyra*

Dåpp Ragnars kaktus

Sågblad från Björnbergssågen

*Tuppstakar i Nås
kyrka*

VM-guld i skytte

Nåsvargen

Ges ut av Nås Hembygdsförening.
Utkommer med 2 nr/år.
Lösnummer 40 kr. Prenumeration: 40 kr+porto.

Ansvarig utgivare

Dåpp Inger Larsson
Tel. 0708778601. Epost: Inger.Larsson@su.se

Redaktion

Dåpp Inger Larsson
Pej (Per-Erik Jonth), 0702649123, 0281-30080
pejont@gmail.com
Niklas Nåsander, 0703222189, 0281-30048
niklasnasander@gmail.com

Nås Hembygdsförenings styrelse

Ordinarie ledamöter

Ordf. Ingvar Rosén

V. ordf. Bengt Ehnström

Sekr. o byggnadsantikvarie Eva Fransson

Gårdsfogdar Lennart Blixt, Mats Jonth

Kassör o serveringsansv. Marianne Flodin

Magasinsfogde Bengt Ehnström

Utställningsansvarig Skans Vicky Airey

Justina Evans Ward

Suppelanter

Kerstin Söderman, Willy Gustavsson,

Ulf Närsjö, Henrik Sandahl, Per-Erik Jonth

www.nashembygd.se

Om du vill bli medlem i Nås Hembygdsförening kontakta Marianne Flodin, tel. 0281-30524.
Medlemsavgift 100 kr/år.

Hembygdsföreningens styrelse hälsar

I din hand har du nu julnumret av *Nåsvargen* 2019 och det signalerar att hembygdsföreningen har fullgjort ännu ett år. Vi har haft ett bra år med några nyheter och en del byggnadsverksamhet. Att *Nåsvargen* kunde tryckas i färg visade sig vara ett lyckokast som lyfte tidningen till en ny nivå och applåderades av styrelsen och läsekretsen. Bilder tagna under färgkortsepoken kommer förstås bättre till sin rätt i färg.

På Lisskvarngården och i Vinberget hade föreningen det traditionella sommarprogrammet, men i år hölls också gökotta tillsammans med svenska kyrkan. Ingen gök hördes visserligen men det var ändå en stämmingsfull försommarmorgon. Trevligt med ett nytt inslag –styrelsen efterlyser idéer och önskemål på andra nyheter, och nya medlemmar som vill delta aktivt i att arrangera dessa.

Utanhedskvarnen, som byggnadsminnesförklarades förra hösten, har restaurerats under året under en viss kamp med älven som har flödat högt under i stort sett hela året, först med sen och utdragen vårflod och kraftig höstflod som kulminerade i slutet av oktober. Våra tålmodiga entreprenörer från Dala-Järna, Lennart Eriksson & co, har tacklat det hela bra och till försommaren – efter eventuell vårflod – väntar återställande av kanal och mark. Och förstås att kunna mala i kvarnen!

Vi ser fram emot en ny säsong med fin vår och sommar. I väntan på det önskar vi alla läsare

*en god jul och ett gott
nytt år!*

Om du vill hjälpa till med arbetet i föreningen kontakta Ingvar Rosén, tel. 0705692260. Allt slags kunnande är välkommet!

Om du vill prenumerera på *Nåsvargen* eller köpa gamla nummer kontakta Pej (Per-Erik Jonth).

Gunnar Tysks minnesfond

Utdrag ur stadgarna:

Fonden har bildats genom insamling från allmänheten med anledning av Gunnar Tysks bortgång 1976-01-14.

Ändamål: Avkastningen skall gå till ändamål som främjar hembygdkulturen i Nås.

Förvaltare: Fonden förvaltas av Nås hembygdsförenings styrelse vilken har efter infordran av yttrande från en representant för Gunnar Tysks anförvanter besluta om till vem eller vad fondens avkastning skall gå.

Utdelning: Utdelningen sker när förvaltaren så bestämmer, dock högst en gång per år.

Kondoleansmottagare: Britt-Marie Wiklund, tel 0281-30198, Heden 28, 78053 Nås.

Kassör: Marie Paavalainen, tel 0281-30089, Stationsområdet 222, 780 53 Nås.

Postgiro: 4401600-4, Gunnar Tysks minnesfond.

Tuppstakarna i Nås kyrka

I Nås kyrka finns sju tuppstakar placerade på fönsterhyllorna till de stora fönstren. Det är inte vilka tuppstakar som helst, de har en lång historia i Nås.

Historien som vi känner den börjar år 1885 när Nordiska Muséets ”skaffare”, Bud Erik Olsson, besökte Nås år 1885. Då skänkte kyrkvärden Skans Anders Larsson (1848–1924) i Skansbacken en tuppstake till Nordiska Muséet. Samtidigt besökte han en gård i Borgheden och där fick han ytterligare en tuppstake till muséets samlingar. I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var det vanligt att sådana ”skaffare” åkte runt i bygderna för att hitta föremål till muséets samlingar. *Nordiska museet* grundades 1872 av Artur Hazelius (1833–1901) De första utställningslokalerna låg på och i närheten av Drottninggatan i centrala Stockholm, och år 1907 öppnades den nuvarande museibygnaden för publik.

I Nås verkade i mitten av 1900-talet en mycket uppskattad distriktssköterska, syster Aina Rosenberg, och vid hennes bortgång 1977 insamlades pengar för att hedra hennes minne. Så kom frågan upp hur man skulle använda de insamlade medlen. Skans Torsten, som var verksam vid Nordiska muséet, fick då i uppdrag att se om det fanns något lämpligt från Nås man kunde kopiera. När han tittade i registren upptäckte han att hans egen farfar, Skans Anders, hade skänkt en tuppstake till samlingarna. Det bestämdes att just denna stake skulle kopieras, och så blev det. Inte bara en ljusstake, utan sju stycken som nu pryder alla fönsterhyllorna i Nås kyrka sedan mer än 40 år. De är sannolikt tillverkade i Floda, oklart av vem.

Den ljusstake som Skans Anders donerade till muséet och som blev förlaga till de ljusstakar som finns i Nås kyrka är utställd i en monter på museet i avdelningen *Hem och bostad* på 4 våningen. Den syns på bilden nedan t.v. På den högra bilden syns den andra ljusstaken från Nås som numera förvaras i muséets magasin. Lägga märke till öglan upptill på ljusstakarna som gör att de även kan hängas upp och de små vingarna på fötterna. Lägga också märke till den lilla ”bur” och bricka som finns just där benen möter mittstaven. En hel del symbolik som anknyter till den kristna tron är knuten till tuppstaken – i alla fall i senare tid. På de gamla ljusstakarna finns bara två ljushållare. De nya har tre och de tre ljusen sägs då symbolisera treenigheeten.

Hjärtat – Kärleken
Tuppen – Vaksamheten
Taggarna – Kristi törnekrona
De tio hålen – Tio Guds Bud
De tolv löven – De tolv apostlarna

De två gamla tuppstakarna från Nås som visas här är inte de enda i Nordiska muséets samlingar. Där finns även en tuppstake från Älvdalen och en från Mora.

Nutidens tuppstakar, som säljs i Leksand, sägs vara designade av Gustaf Ankarcrone i början av 1900-talet.

Dåpp Inger med bidrag från Vicky och NM.

Foto:Dåpp Inger, Gunnar Tysks arkiv i Dala-Järna fotoklubb.

NM 48334 Skans Anders tuppstake

NM 48329 Tuppstake från Borgheden.

Lappgubbutställning på Hemslöjdens dag den 7 september

Temat på Hemslöjdens dag den 7 september i år var återbruk. Och vad kan vara mer återbruk än lappgubbar?

På tunet och utanför vävstugan var ett antal lappgubbar utställda, men vad menas med "lappgubbe" egentligen? Jo, lappgubben är en "trasväv", som användes över den

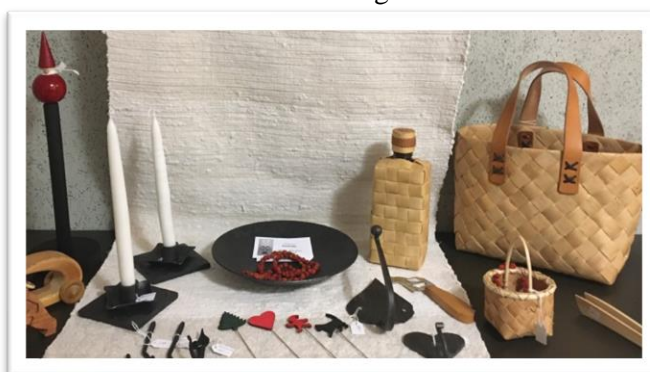

stickiga halmen i sängarna och var av rätt grovt material. När lakan började användas lades lappgubben mellan halmmadrass och lakan. Under huvudet och axlarna kunde man ha en litet finare vävd "underbreda" - *unnbre'a*

"Lapp" är förstås trasor, *slarvôr*, och lappar som revs till trasor. *Gubbe* är i gamla nåsmålet något som är av "en långdragen form" - lappgubben är ju långdragen (man sa t ex också "gubbe" om toppmossa). "Gubbe" är också något som är klumpigt eller har klumpig form och eftersom lappgubben var så grov, kanske det kan sägas stämma.

Trasväv är den äldsta typerna av väv som tillverkats sedan urminnes tid. Till lappgubbarna användes rivna eller klippta trasor, oftast av vitt, ljusgrått eller oblekt tyg, *ô dôm kunn slô in dôn-garn imilla ôm int dôm hadd nog mä trasôr*, så bl a Hol Anna i Tyna, född 1857 (dom slog in garn av grovt, kortfibrigt men spinnbart material som avskiljs vid häckling av lin, hampa eller jute mellan trasorna, *dôngarn*, av dân-växter). Lappgubben vävdes ibland med dekorativa ränder i rosengång. Trasvävar med färgade trasor började läggas på golvet som trasmattor från 1860-talet. Först i våra dagar har lappgubbar hamnat på golvet, kanske som sovrumsmatta. Vanligast är det numera att "lappgubbar" i förminskad form används som soffskydd eller bordsvepa.

Text och bilder: Margareta Jonth och Dåpp Inger

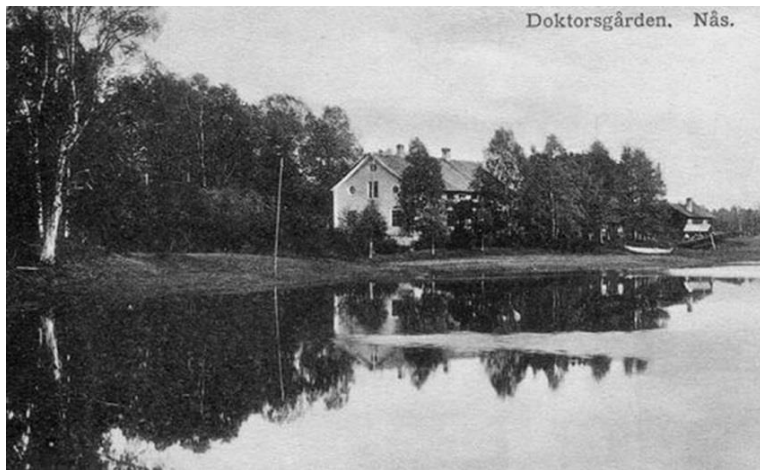
Från Nickusboa
Förutom varmt o skönt i stickat
Så har vi nyinkomna varor av
smide, trä och näver.

Välkommen att julklappsfynda!

Hultman-ättlingar besöker Nås

Nås mötte provinsialläkare Per Henning Hultmans barnbarnsbarn, Eva och Lena Lorentz, med tilltagande solsken under deras besök i Nås Bygdegård, gamla folkskolan, den 15 juli. Representanter för Nås hembygdsförening, under Skans Vickys värdskap, Ingmarsspelen, representerade av Britt-Marie och Elis Wiklund och Nås hemslöjdsförening, genom Margareta Jonth hörde till dem som välkomnade systrarna Lorentz, som medförde en omfattande dokumentation i form av bl. a. foton med tillhörande uppgifter om

personer och platser.

Väl bevarade nåsdräkter packades upp och Margareta berättade om sin dräktforskning, visade exempel och relaterade flera av de medförda dräktdetaljerna till resultaten av hennes långvariga letande och dokumenterande. Vi lärde oss mycket. En docka, klädd till brud kring förra sekelskiftet visades. Margareta undersökte, förklarade och prisade det korrekta och detaljerade arbetet.

Varför skulle det behöva passera 106 år till detta möte ägde rum? Av en händelse mötte Eva L.

forskaren Isak Lidström, född och uppväxt i Nås, en ort de båda har beröring med. Kontakt etablerades och Skans Vicky åtog sig att presentera Nås för de båda systrarna, som inkvarterades på Snöån. Där tjänstgjorde provinsialläkarens far, Nils Persson Hultman, som lantbruksinspektör, och den blivande provinsialläkaren föddes där.

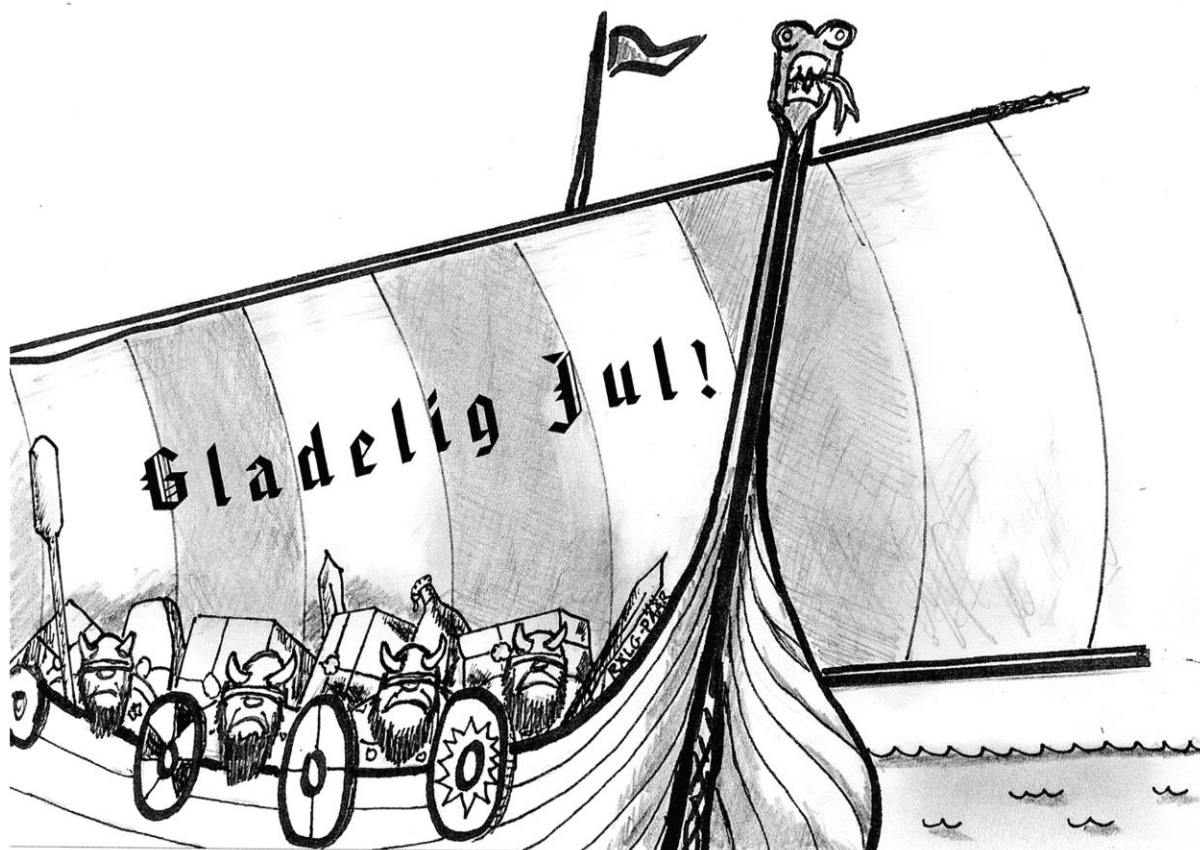
**HJULBÄCKS
BYGG HB.
TEL.
070-3553349**

Under rundturen i Nås besöktes Hultmans familjegrav på Nås kyrkogård. Den tidigare läkarbostaden i Utankyrka intresserade naturligtvis. Näsjö besöktes. Där tillbringade familjen Hultman en sommarledighet 1920, enligt vad vi såg bland alla foton.

Provinsialläkarens äldsta dotter, Valborg, var systrarnas mormor. Den yngre dottern, Gudrun sammanställde, i samband med sina lärarstudier, ett dokumentationsarbete över Nås som vi fick ta del av. Innehållet är en skriftlig historik över socknen med bl. a. bröllops seder, musikuppteckningar samt avmålade mönster från delar av nåsdräkten, t. ex. stickade ärmar till grönröjan, hängslen och vantar. Foton, som i Nås-delen av Forsslunds *Från källorna till havet* tillskrivs Maja Hesselgren, har enligt vad denna dokumentation visade, tagits av Gudrun Hultman. Isak Lidström har publicerat några av dessa foton på Facebook i gruppen Vi som är från Nås.

För oss som fick träffa Eva och Lena och få en glimt av deras "nåsskatt" blev det, förutom ett fint möte, ett besök i Nås för mer än hundra år sedan.

Britt-Marie Jonth

**Våra förfäder Vikingarna
fick under stora vedermödor hämta sin julmat
och sina julklappar med båt från fjärran län-
der, nu finns vi.....**

Välkommen !!!

**NÅS SERVICECENTER
TEL. 0281-302 19**

Se vår möbelutställning

Möckelind Erik

Del 3: Från Nås till Chicago

Detta har hänt: *Möckelind Erik Larsson (1873-1940) är spelman i Nås. Han gifter sig 1895 med Karolina Larsdotter och de får två döttrar. 1897 blir Erik frälst och går med i Frälsningsarmén. 1923 kommer familjen att emigrera till Amerika, men innan dess får han inspiration från Brunnsvik.*

I september 1906 arrangerade Anders Zorn en tävling för hornblåsare och fiolspelmän i Gesunda, Sollerön. Det gav gehör i pressen och fick efterföljd i form av spelmanstävlingar över hela landet. Det har beskrivits som vändpunkten för svensk folkmusik. Händelsen var viktig men kanske viktigare var det som drevs av idéer som hade fötts på Storgården i Brunnsvik i Ludvika. I det provhäfte av *Med Dalälven från källorna till havet* som kom ut 1918, skriver Brunnsviks skapare, författaren Karl-Erik Forsslund, att tanken på det mäktiga bokverket föddes efter en vistelse hos konstnären Gustaf Ankarcrona i Tällberg 1912.

1918 kom den första boken, *Öster-Daläven, bok 1 Storån (Idre-Särna)*. Forsslund hade bland mycket annat samlat in och tecknat upp fiollåtar. Det var den första sammanhållna publiceringen av namngivna spelmän i Dalarna. Fram till dess hade företrädare för den folkliga musiken, män och kvinnor, varit anonyma så till vida de inte hade råkat i olycka.

Möckelind Erik hittar boken, förmodligen de i bibliotek som fanns i Nås vid den tiden: Sockenbiblioteket, grundat 1862 och IOGT-logen Brödralags bibliotek i Ordenshuset, grundat 1909, och han skriver av låtarna. Samtidigt händer detsamma i Grangärde. Då är det Telning Daniel Andersson som skriver av Särna-låtar i sin notbok. Efter det verkar det som om man fattar vad det är som gäller: Marscher, skänklåtar och polskor. Ibland en vals. Ingen schottis, ingen hambopolkett eller hambo.

Karl-Erik Forsslund skrev romanen ”Storgården” 1900 som kom i nio upplagor bara fram till 1928. I *Dalälven...* i 27 delar och som avslutades med författarens död 1941 förfinade Forsslund ett sätt att beskriva musik som blivit oöverträffat in i våra dagar.

I Chicago längtar Möckelind Erik hem till Sverige och framträder med program där han målar upp en minnesbild från hemlandet.

Minne från Finnön, den 23 april 1922

*Väl minnes jag stugan, – Johanneses gumma,
– på kullen i Finnön vid Finns Eriks gård.*

*Hon bodde så ensam, men kunde förkunna,
för mig om sitt bröllop, i ungdomstid hård.*

*En vacker aprildag, en söndag, jag minns nog,
så ställdes min färd dit till gamlingens bo.
Stig in du, hon sade, då dörren hon uppdrog,
jag frågte och säger: Hur mår ni måntro?*

Hon log då så godt, och sa', – tack, jo det knallar,

*det går dag för dag, tills han tager mig bort.
Hör- vill ni mig säga, nåt gammalt man kallr,
jag spörjde så gumman, är tiden er kort?*

Sitt ned får vi höra, vad som jag kan göra,

*jag minnes vårt bröllop, i dagarna tre,
kan undra om detta dig, dig kan inträsera,*

och så börjar gumman som nu vi får se.

Snart på bröllopsdagens morgon åkte jag från brudgummens hem i Sveden i sällskap med två brudpigor, samt en som skjutsade till prostgården, där jag kläddes till brud av Prostinnan Ekman. När jag var klädd, så åkte vi åter till Sveden och brudgummens hem där de inväntade vår ankomst. Då var det att få sig brännvin och en bit tilltugg, samt åter sätta sig i skjutsen med brudgummen, då det bar av till kyrkan för att vigas. Två spelmän spelte, – Sund Johan och Hannises Erik.

En bröllopsbild från 1894, Josefs Olof Olssons och Kerstin Persdotters bröllop. Lägga märke till att bruden har svart klänning. Det kanske såg ut ungefär så här när Skiffils Anna – som var född den 5 mars 1831 i Lindesnäs – gifte sig med Johannes Olov Larsson, Sveden, Nås år 1852, då bröllop firades dagarna tre i Lindesnäs. Visserligen 40 år tidigare.

När vigseln var förrättad, så åkte vi till Lindesnäs, där bröllopet skulle stånda. Framkomna till bröllopgården, fick de dricka brännvin ur en kittel, med en skopa, och sönderskuret rågröd som tilltugg, – fanns ej kaffe och vetebröd på den tiden. Tre bord voro dukade, där de satt i följande årdning. – Prästen-brudgummen-bruden-far åt bruden-far åt brudgummen- och sedan i tur efter släkt och rang. De manliga i första bordsättningen, så bruden var den enda kvinnan nu. Kvinnornas tur kom i andra bordsättningen när männen spiset. Maten bestod av lutfisk och potatis med sås, sammanslaget och upphällt i stora träskålar, samt smör och bröd med potatispankaka. Som efterrätt välling, och då användes träskedar och var och en in egen kniv eller junge [kniv]. Då åt de ur samma skålar, så många som nådde till samma skål, men brudparet och föräldrarna samt prästen åt på tallrikar.

När alla ätit, togs upp penningar på ett fat, som sändes runt borden – men var ej brudgåva, utan upptogs till kyrkan och de fattiga, brudskatt, så prästen kunjorde hur mycket som tillföll kyrkan och de fattiga, söndagen derpå, när kungörelserna uppläste på prädikstolen i kyrkan.

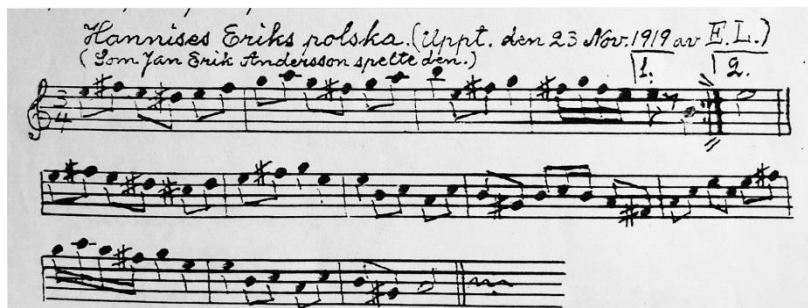
Brudskänk gavs av en del efter maten och även andra bröllopsdagen. Det var mycket en krona, annars gav de 75 och 50 öre. Somliga gav hattvyrke och kritningar. Så fick jag en blecktalrik med alfabetet på och en säxskillingsbulla, och av Bäckgumma fick jag två tråg.

På måndagen, andra bröllopsdagen, då dansen pågick, upptogs spelmanspänningar, då alla måste upp på stabben, som stod i ett hörna av rummet. Brudparet först och så par efter par. Var det då några som ej var fästfolk, så parades de samman ändå, då männen hade att betala för sin tillparade. Så fick de dricka, medan de som förde upp dem på stabben sjöng:

*Hör på du källarpiga i fullan fläng,
å tripp å tripp, ta ur vår trapp å svicka*

å je mig dricka strakst.

*Törstig va jag, natt å dag, matt å svag,
je mig öl tå fämton slag.*

Dansen pågick för fullt medan de förde par efter par på stabben.

Tredje bröllopsdagen, utfördes långdansen, som tillgick sålunda.

En brudsvän tog en långhanduk, vilken bruden höll fast, i motsatt ända, med ena hand och med den andra i en av bröllopgästernas hand, som så höll i varandras händer och på detta sätt bildade en lång arm eller linje. Så ledde brudsvennen tåget från gård till gård och i alla möjliga krumbukter och ingångar, där de så bjöds på brännvin i var gård

åt hela följet. De kunde nu få jenomgå många trånga pass, men roligt var det.

Jag mins än, då på andra bröllopsdagen, sjöngs så vackert av "Tömmös Märit" denna visan: När som himlens klockor börjar klämta, sista timmen för mitt liv. Då öppnas väl denna kärlek som har varit fördold för mig,

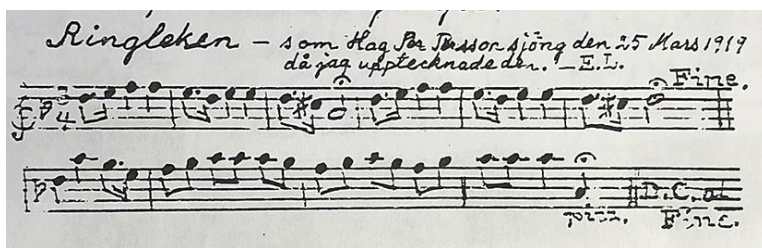
Knikt Olar gubben sjöng :

Nu är jag väl gammal, jag årkar inte mer, för ålderdom och bräcklighet har tagit överhanden. För mig passar bäst uti spisen att sitta, och stundom i fönstret på väderleken titta. Tobbak i pipan det roar mig bäst.

Till sist skulle kronan dansas av, då bruden gick och avklädde sig brudutstyrseln i brudkammaren, där då knöts en duk för brudens ögon. Kronan togs så i den ena handen och brudgummen tog i den andra, samt ledsagade så bruden in i dansstugan, där de så bildade en ring om brudparet, en gosse och flicka om varann hållandes i varandras händer. Så sjöngs och spelmännen spelte – Ringleken – medan de så dansade rundt brudparet i ringdans en stund. Men rätt så, stampar gossarna till en gång i golvet då dansen, sången och musiken upphör, samt alla förhöll sig tysta.

Då satte bruden kronan på en flickas huvud, som på detta sätt blev krönt till nästa brud, och utfördes så tre gånger.

Ringleken - som den Hag Per Persson sjöng den 25 mars 1919 då jag upptecknade den. E.L

P.s Hon kunde ej i detalj minnas denna dans utförande, men enligt Gärd Eriks gummas utsago för mig en gång, mindes hon den som ovan. D.s

Chicago i mars 1930. Erik Larsson
Thomas Fahlander

A black and white advertisement for Hemmings Åkeri AB. The top part features a cartoon illustration of two men with long beards and hats, standing in a snowy landscape. They are surrounded by numerous cardboard boxes, many of which are labeled 'GOD JUL'. One box is labeled 'RÄLGPÄÄR -07'. Above the men, the text 'DUU JAG VET VI RINGER HEMMINGSÅKERI!!' is written in a stylized, jagged font. Below the illustration, the company name 'Hemmings Åkeri AB' is printed in a large, serif font, followed by 'PER & BÖRJE' in a smaller, bold font. At the bottom, there is a black box containing the text 'Specialitet Skogs- & Hustransporter'. To the right of this box, contact information is provided: 'Tel + fax: 0281-300 90', 'Per mobil: 070-213 68 99', 'Börje mobil: 070-263 33 54', and 'Mail: hemming.ab@xpress.se'. The address 'Storbyn 12 780 53 Nås' is also listed.

Svenska mästare, Europamästare och Världsmästare från Nås!

Vem eller vilka handlar det om? Jo inga mindre än Sjö Rolf till-sammans med Sven-Ola Storensten, ibland ledsagade av Rolfs far, Sjö Nils och Rolfs son Sjö Tomas. De vann det mesta som kunde vinnas inom sportskytte, nationellt skytte och metallsilhuettsskytte från 1970-, 80- och 90-talen.

• Nässkyttarna tog något sensationellt lagsegern när dalaskyttets Div 1 avgjordes på hemmabanan i Axbacken, Nås. I fyrmannalaget ingick tre generationer Sjöar samt slutsegern individuellt Sven-Ola Storensten. Segern klarades efter en spännande särskjutning med Sjö Rolf Larsson. På bilden fr v Sjö Nils, Sjö Thomas och Sjö Rolf Larsson samt knästående Sven-Ola Storensten.
Foto: MAJVOR NILSSON.

Rolf har ett närmast oräkneligt antal förstapriser, en del pokaler (– tyvärr är de inte av silver, kommenterar Rolf), och på tavlan på bilden t.h. syns ett urval av alla de ”guld”medaljer Rolf har vunnit. Den lilla pokalen på bilden vann Rolf på fältskytte i Sågen år 1957 – när han var 16 år. Det är en av hans första utmärkelser i nationellt skytte. Den stora pokalen är när han blev 3a i Europamästerskapen i Baumholder i Tyskland 1977 – vann guld i lag gjorde de, och Rolf fick med sig inte mindre än tre medaljer från EM – 1a, 2a och 3e placering. Guldmedaljen från VM i metallsiluettskytte i Finland 1998 syns också på bordet (och på omslaget).

Men låt oss börja från början. Det tävlas i landet i sportskytte och nationellt skytte. I Nås finns inte längre någon verksamhet i sportskytte. Det s.k. nationella skyttet premierar snabbhet och det tävlas i liggande, knästående och stående skytte. Det nationella skyttet i Nås representeras av *Nås skyttegille*, bildat 1894 och vilande sen 2016. En bidragande orsak till det minskade intresset för skytte är att priset på ammunition flerdubblats sedan den svenska tillverkaren av ammunition, Norma, sålts till utländska ägare, Ruag.

1894 låg skjutbanan mellan Axbacken och sjön Axen, men den flyttades 1966 till nuvarande plats väster om Skumpbacken. Man hade då 10 tavelställ, och det krävdes markörer som med spade kunde markera träffar. 1976 var Sjö Rolf, tillsammans med ytterligare en skytt, utsedd att representera Sverige vid en testtävling i Schweiz för att pröva elektroniska tavlor – dvs nu behövdes inga markörer. År 2004 inköptes sådana tavlor till Nås.

Rolf började tävla i slutet av 50-talet berättar han, och de riktiga framgångarna i nationella och internationella sammanhang kom i början av 70-talet. Han och Sven-Ola Storensten blev uttagna till svenska landslaget. Tillsammans blev det guld, silver och brons 1977 och guld i VM 1998 varvades med vinster i Nordiska mästerskapen, svenska mästerskap och lokala tävlingar i olika skyttegrenar. År 1975 blev dessutom Sjö Nils svensk mästare i nationellt skytte i veteranklassen. Läser man tidningsurklippen från den här tiden ser man att ”nässkyttarna” närmast betraktades som oövervinnerliga och faktiskt dominerade nationellt svenskt skytte under en följd av år i de grenar som de tävlade i. Det hörde också till att man kunde hjälpa varandra. Sven-Ola var duktig i liggande medan Rolf sköt bättre i knä och stå. Vid ett tillfälle, berättar Rolf, hade Sven-Ola en bössa som inte sköt riktigt bra. Så han fick låna Rolfs bössa och vann tävlingen före Rolf. Generöst! Rolf själv vann stående den gången.

Rolf berättade och Dåpp Inger skrev

Årsringar och yxhugg

Om en obetydlig händelse på Klackbumyra i början av 800-talet

Det är inte många händelser i Nås äldre historia vi kan tidsfästa. Redan den så viktiga perioden när Nås under medeltiden blev ett kyrkligt centrum i Västerdalarna (och kanske en del av Bergslagen) är dunkel. Vad som hände dessförinnan visar sig i spridda fynd som knappast låter oss lägga någon särskilt detaljerad bild. De flesta fynd är svårdaterade och deras kronologiska sammanhang ofta oklara. Några blästerslaggrester, bl.a vid Närsjö, är ¹⁴C-daterade, men med gamla, inte så precisa metoder, som efter modern kalibrering ger ett möjligt tidsspann som sträcker sig över större delen av vendeltid (ca 550–800) och vikingatid (sent 700–1100). Det mesta av det vi skulle vilja veta förblir dunkelt. När och var utvecklades åkerbruket? När och var byggdes gårdarna och hur såg de ut? Fanns en förkristen organiserad kult och hur såg den i så fall ut?

En i detta sammanhang försvinnande liten pusselbit kom i dagern när en kabel lades ner över Klackbodmyran invid vägen till Lindesnäs 2010. Jag åkte vid den tiden ofta mellan Björbo och Fredriksberg och såg när arbetet var färdigt åtskilliga stockar som grävts upp ur myren. Ur dendrokronologiskt perspektiv är sådana s.k. subfossila stockar alltid av stort intresse. Stockar bevarade i syrefria myrar och sediment kan i princip innehålla årsringar ända tillbaka till den tid skogen började växa efter senaste istiden. Åsynen av ett större antal uppgrävda stockar väckte därför givetvis mitt omedelbara intresse och då de dessutom visade sig vara i huvudsak tätvuxna med många årsringar sågade jag snart prov ur de flesta stockarna, omkring ett dussin. 2010 lyckades jag bara datera två av dem. Den ena en torrball som antagligen hamnat i myren i slutet av 1300-talet och en 1900-talsstock som

gav ett väsentligt färskare intryck än de andra. En handfull kunde dessutom passas ihop med varandra och gav en 270 år lång flytande (d.v.s. odaterad) kronologi. I denna ingick som den yngsta, prover ur en stock som var kapad med yxa i båda ändrar. Att den var kapad med yxa gjorde att jag till en början inte fann det lämpligt att såga i den. Det borde vara ett fornfynd, så jag nöjde mig med något borrtprov ur denna.

På kartan markerar Y var de yxhuggna stockarna hittades och X de samtida utan konstaterade mänskliga spår.

Efter att ha resonerat med ett par arkeologer som menade att lösryckta stockar med huggmärken som uppenbarligen inte ingått i någon känd konstruktion var av ringa arkeologiskt värde, och därför valde jag att efter något år såga av ändarna av denna stock – hel var den med sina 285 cm övermäktigt att hantera. Stockändarna kunde väl lika gärna ligga på min uthusvind som ruttna i skogen. Ifall materialet någon gång skulle komma att bli möjligt att datera och visa sig intressant vore det synd om eggspåren inte längre kunde läsas.

Så välbevarad var stocken efter 1200 år i myren.

Varför gick inte kronologin att datera? 270 år lång och bestående av flera träd som passade bra med varandra, brukar nästan alltid gå att datera. Visst kunde det vara så att just dessa tallar hade vuxit under otypiska förhållanden så att årsringsmönstret inte var representativt, men sannolikheten var stor att det faktiskt berodde på att tallarna var från tiden före den tid de lokala referenskurvor jag hade tillgång till täckte. Nu och då återvände jag till materialet. De dalakronologier som är skapade av serier från byggnadsvirke går tillbaka till mitten av 900-talet med någon enstaka stock som i gynnsamma fall kanske tillåter datering av trä med årsringar fram till mitten av 1000-talet, men knappast tidigare. Av de tallkurvor som sträcker sig längre tillbaka i tiden, som jag hade tillgång till, fanns förutom lapplandsmaterial, som inte har mycket gemensamt med dalaträden, en kurva från Savolax som sträcker sig ner till 530-talet som dendrokronologiskt ofta ligger förvånansvärt nära Dalarna. En möjlig träff fanns, som lockade fantasin, men alltför svag för att kunna bekräftas. Jag försökte sommaren 2013 leta efter gamla dytäckta stockar i några tjärnar, men dessa lortiga försök ledde inte till några årsringsserier äldre än 1000-tal, vilket var långt ifrån tillräckligt. De finns förstås men ligger mer än den armlängd ner i sörjan jag nådde. Men så hände det när jag satt och slösurfade i januari 2019 att jag upptäckte att Björn E. Gunnarssons multimilleniekurva från jämtlandsfjällen som jag förstas läst om, fanns tillgänglig på *Bolin Centre for Climat Research* vid Stockholms universitet. Med denna kurva och

Savolaxkurvan lagda tillsammans steg värdena för min flytande Klackbodmyrkronologi till över gränsen för säker datering med sista fullständiga ring från 797, och en ofullständig som visar att trädet dött under sommaren 798!

Nu var jag glad att jag hade de avhuggna ändarna på vinden och en granskning gjorde det sannolikt att yxhuggen var gjorda i ganska torrt trä. Barken verkade också ha fallit av eller åtminstone blivit lös innan stocken hamnat i myren - annars hade den säkert suttit kvar. Huggningen kan därför inte dateras exakt, men några, inte alltför många år efter 798 måste det ha skett. 800-talets första decennium tror jag man vågar fastställa. Jag sågade en skiva i stockänden så att fler parallella mätserier kunde göras, vilket förbättrade korrelationsvärdena och därmed säkerheten i dateringen

(hade den varit fel hade den istället sannolikt sjunkit). Dessutom lät jag göra en ^{14}C -analys av några väldefinierade årsringar som enligt dendro-dateringen skulle falla inom ett gynnsamt tidsspänn på kalibreringskurvan. Analysen utpekade ett datum väl inom konfidensintervallet ± 35 år.

Årsringsmönster i ungfallen under klimatkrisen som började 536.

Ett annat problem var att jag 2010 inte hade någon GPS och inte hade lägesbestämt stockarna. Så snart snön smält 2019 begav

jag mig därför tillbaka för att leta efter dem – spåren av motorsågen vägledde och med ledning av foton jag tog av de nysågade skivorna 2010 och nya borrh- och sågprover i de vid detta lag delvis ganska nedbrutna stockarna kunde jag identifiera alla utom en. Dessutom upptäckte jag att jag förbisett att ännu en stock var yxkapad. Den var provtagen men p.g.a ett "vingligt" tillväxtmönster (den har troligen stått på myrmark) hade jag inte kunnat ta med den i kronologin. Den hade dessbättre legat på ett mycket gynnsamt sätt och även i denna kunde eggspåren ses tydligt. Jag kapade änden och tog med mig och efter att ha slipat undersidan och gjort nya mätserier kunde den också infogas i kronologin. Den innehåller årsringar för åren 534–668 och var, när den höggs, uppenbarligen en låga stadd i långtgående nedbrytning så att endast kärnveden återstod. Den nedre änden behövde inte huggas utan var uppenbarligen redan avruttnad. Jag håller det för mycket sannolikt att denna höggs av vid samma tillfälle som den andra, men tyvärr går det nog inte att säkert bevisa att så verkligen är fallet. De återfanns bara några meter från varandra. Inga spår efter den enda yxa som använts för att kapa denna stock kan med säkerhet identifieras på den

andra stocken, men huggstilen är likartad. Mellan den yttersta bevarade ringen från 668 till tiden när den i så fall skulle ha kapats är det omkring 130 år. Den bortmultnade splintveden kan förväntas ha innehållit ca 50 till 80 årsringar, varför trädet bör ha dött omkring 710–740 och sedan stått som torrtall några decennier innan den fallit och därefter varit låga ännu en inte obetydlig tid. Gångar av hästmyra har genomskurits av yxan. Att denna nedbrytning tagit 60 år eller mer verkar på intet sätt orimligt. Min tolkning är därför att man kapat lågor och vält ut en del av dem i myren så att de kunnat bevaras. De övriga fyra stockarna från samma tid saknar yxmärken men var i flera fall ganska sönderbrutna av grävskopan. De har yttersta respektive ring i perioden 682–755, alltså mellan de båda yxhuggna och kan i något eller alla fall ha kastats ut i myren vid samma tillfälle. Minst två av dem är funna omkring 100 meter norr om de båda yxhuggna, medan en är funnen ytterligare 500 meter norr därom. Den fjärde kunde jag dessvärre inte återfinna 2019.

Nedre kapningen på stocken är brant och verkar vara gjord med två olika yxor.

Dessa stockar bildar liksom ett smalt kikhål in i en knappast särskilt minnesvärd händelse en dag i början av 800-talet. I "kikhålet" kan vi skönja en grupp människor, minst tre, förmodligen fler, som rensar en stig genom orörd urskog. De har varsin yxa och hugger av de hindrande lågor som inte kan flyttas ändå. Det måste ha varit en nyröjning och inte en underhållsröjning då flera av lågorna legat flera decennier på marken. Ett stort, ännu friskt träd ligger högt och måste kapas två gånger. Arbetet är mödosamt och man turas om. Stocken faller till slut ner med ett brak när den sista veden fläker. Möjligen är det två andra som arbetat med det andra hugget under tiden. Och så hivar man ut den trilskande stocken som landar med ett plask i blötmyren innan man går vidare till nästa. Att den till en början legat uppe på

myren för att så småningom sjunka ner framgår av insektsnag efter bl.a raggbock som gärna lever i tallvirke som ligger på fuktig mark, men förstås inte kan leva under vatten.

Utänför vårt synfält genom ”kikhålet” ligger allt det sammanhang vi hade velat se. Var bodde de och sedan hur länge? Stadigt eller tillfälligt? Vad talade de för språk? Vart skulle de på stigen? Om syftet med stigen kan vi spekulera. Kanske har det koppling till några nya bosättningar som behövde stigar för att komma åt bete, villebråd eller fiskevatten söder om Bysjön. Kan det ha varit bosättningarna i Närsjö, efter vars järnframställning spåren återfunnits (de gamla ¹⁴C-dateringarna är oprecisa och de kan ha tillkommit någon gång från 600-tal till 900-tal)? Eller är det någon ännu oupptäckt boplats söder om Orsälén? Frågorna måste antagligen lämnas obesvarade. Tanken att det skulle vara fråga om vägar till mer avlägsna orter som Värmland i åssystemets riktning, verkar däremot mera långsökt. Stockarna i sig ger ännu ett ganska svindlande perspektiv. Flera av dem växte redan under den stora klimatkrisen från 536 – sagornas Fimbulvinter, som tycks ha dräpt fler än digerdöden 800 år senare och bröt folkvandringstidens guldålder i fattig vendeltid. Årsringarna från 536 ser lite bleka ut och tillväxten hejdar sig under något decennium, men småtallarna växte ändå vidare dessa förödande somrar.

Artikeln är i huvudsak en bearbetning av dateringsrapporten som finns på <http://taxelson.se/dendro/obj/KLBM.php> Där finns även referenser till den återopade litteraturen.

Dendrokronologi är en metod att datera trä med hjälp av träets årsringar. Det vanligaste är att man mäter bredden på varje årsring i ett träprov, och jämför denna serie siffror med mätserier från andra träd. Genom att utgå från träd med ett känt årtal för den yttersta ringen, kan man successivt bygga upp en referensserie bakåt så långt man har tillgång till träprover.

Bakgrundskartan är lantmäteriets fria karta. Alla foton förf.

Torbjörn Axelson

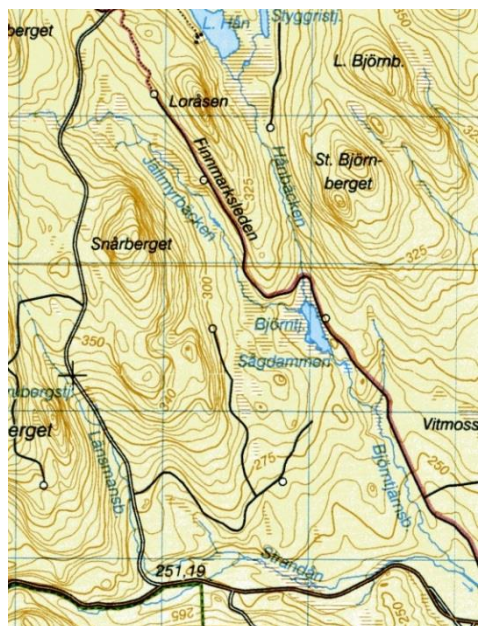
De nysågade skivorna ligger uppdukade. De med röda pilar visade sig vara från järnåldern.

Svetslego är en underleverantör av bearbetade och svetsade komponenter till verkstadsindustrin. Vi är gärna med från konstruktionsstadiet och delar med oss av vår erfarenhet.

svetslego

Industrihuset Grönalid Vansbro Tel: 0281 – 75795
Hemsida: www.svetslego.se

Björnbergssågen

På försommaren kom Martin Lissjanis till mig med ett tunt litet häfte med gulbruna papperspärmor. Utanpå kunde man, nästan oläsligt, se att det stod ”Tillhör Björnbergs Såg.... Där fanns allehanda handlingar rörande sågen som t.ex. listor på vilka delägarna var, vem som sågat, vilka som gjort dagsverken vid reparationer eller ersättningar till enskilda personer som utfört arbeten som skulle ersättas mellan åren 1838 och 1896. Man kan inte följa arbetet år från år i dokumentationen, men där finns ändå tillräckligt för att man skall få en bild av verksamheten.

Innan Sverige hade elektrifierats i början av 1900-talet hade den lokala vattenkraften stor betydelse. Kvarnar, sågar, benkvarnar, vadmalstampar och flottningsverk var helt beroende av vattenkraft för att fungera. Redan 1663–64 lät K. Kammarkollegiet inventera bl.a. fäbodpar och kvarnar för skattläggning och införande i jordaboken. År 1754 är första gången vi hör talas om sågen vid Björntjärn:

Nås sockenbor genom Per Halfvar Stark ha redan 1754 fått utsynt ett sågqvarnställe i Fiskbäcken, då den förut i Björnbäcken (Väster om Olfvarbergs fäbodpar) anlagda sågqvarnen vore otillräcklig för hela socknen, som omfattar mer än 200 hushåll. Sedan Häradsrätten förklarats behörig upptaga frågan, skall ansökan communiceras Bergsrätten i Fahlun, varefter nästa ting utslag meddelas. (Dalarnas dombok 1767)

Det är naturligtvis svårt att säga varför sågen var för liten, men här är det viktigt att erinra sig att allmogen i Nås sedan länge hade kontrakt om virkesleveranser till Falu Gruva. ”Det tidigaste dokument som har något att säga om ordnad flottningsverk är ett intyg om att falurådmannen Anders Mattsson var ’den som Anno 1631 begynte att med stor bekostnad inrätta flotteri i Västerdalarna.’ I mars 1648 höll landshövdingen Johan Berndes, åtföljd av bland andra bergmästaren vid Stora Kopparberget Hans Lybecker, ett möte i Nås med representanter för Västerdalarna allmoge. Resultatet blev ett kontrakt med allmogen i Floda, Nås, Järna, Äppelbo och Malungs socknar om regelbundna leveranser till ett faluföretag av timmer, sågstockar och gruvved av bestämda mått och till visst pris. Kontraktet med västerdalarna stadfästes 1649 genom ett av drottning Kristina utfärdat privilegiebrev. Den äldre Dalälvsflottningsverket, fram till 1800-talets mitt, hade alltså att svara för långtransporten av ved till Falu Gruva och till den såg vid Domnarvsforsen i Stora Tuna som anlades i mitten av 1600-talet och som därefter kommit i Stora Kopparbergs Bergslags, ”Bergslagens”, ägo. Skogarna längs Västerdalälvens nedre del och vid dess bivattendrag kom att bli det huvudsakliga virkesfångstområdet (Arne Sundquist, Nåsvargen 19:1 med referenser).

År 1752 läser vi följande i Dalarnas dombok

[Flottnings-] Inspektoren Olof Almgren berättar att ehuru allmogen i Västerdalarna erhållit tillstånd att i hvarje socken anlägga sågqvarnar till sparande av den kostbara furuskogen, skola dock en stor del av allmogen genom trädens fallande och klyfning den samma utdöda, ehuru genom sågning med mindre kostnad och möda mera tällar och bräder kan erhållas, hvarföre han anhöll at så wäl till publici som Falu bergslags gagn och nytta ett ansenligt vite måtte utsättas 10 D:r Smt *(daler silvermynt) för den som ej nyttjar sågen utan understår sig att klyfva bräder.

Man skulle tro att det var i böndernas eget intresse att såga sitt virke istället för att klyva det. Å andra sidan kostade det dagsverken att vara delägare i sågen. Men uppenbarligen var det också i Falu gruvans intresse att säkerställa virkesförsörjningen. Flottningsinspektoren yrkar alltså på att de bönder som klyver sitt virke i stället för att såga det skall få böta eftersom klyvningen ger så mycket spill att det riskerar att skogen skall ta slut!

År 1767 var det dags för böter igen. Nu handlade det om att man låtit osågat virke ligga kvar på sågbacken.

1767 Delägarne i Biörntjernssågen (Väster om Olfvarbergets fäbodrar) ha ej uppsågat virket på sågbacken, emedan enl. deras påstående sågbladet varit ofärdigt och ingen kunnat laga detsamma, få böta 5 _D:r Smt enl. R:s dom 11.2.1767 utsatte vite.

Repareringen vid Björntjernssågen, 1872

	Andel i sågen	Andel i bolaget	Andel i skottet	Andel i godkända prisen	Andel i löst vete
Haga: Mikkelius Larsson	1/5	8	8		
" " Anders Olofson	1/5	8	8		
" " Jone Anders Larsson	1/5	4	4		
" " D. Halvar Persson	1/5	4	4		
Skandeboken: Salt Halvar Persson	1/5	8	8		2
" " Mikkelius Olofsson	1/5	2	2		
" " Jone Erik Olofson	1/5	2	2	Fing. Olof Olofson	2
" " Salt Olofsson	1/5	4	4		3
" " Mikkelius Jone Persson	1/5	2	2		
" " Sanktens Anders Larsson	1/5	2	2		5
Agaralder: Jone Olofson	1/5	4	4		
Skandeboken: Olof Erik Persson	1/5	1	1		1
" " Olof Persson	1/5	1	1		
" " Jone Anders Larsson	1/5	4	4		
" " Jone Nete Larsson	1/5	8	8		
" " Jone Halvar Persson	1/5	4	4		
" " Mikkelius Anders Jone Persson	1/5	4	4		
" " Salt Halvar Persson	1/5	4	4		
Haga: Angolare Olof Persson	1/5	4	4		
Jonas Lars Persson	1/5	2	2		
" " Erik Sanktelarson	1/5	2	2		

Den första kända sågmästaren var Möckelind Lars Larsson i Haga enligt ett bevarat kontrakt mellan honom och såglaget från 5.4.1858 (e.u. Näsander). Flest handlingar finns bevarade från 1870-talet och framåt. I mars 1878 utsågs Mickils Olof Olofsson till ansvarig för reparationen av sågen, och i oktober samma år godkändes räkenskaperna över reparationen. Samtidigt utsågs Mickils Olof till sågmästare och ersättningen skulle "utgå med dagpenning efter Ortens gångbara priser". Därutöver skulle han få ersättning för "Smörja och materialer" medan Bolaget skulle ansvara för sågbladet. Det bestämdes också att den som sågade mer än hans andel i sågen tillät skulle betala 75 öre per Tolft*** till Bolaget och arvode till Sågmästaren. Man fick inte heller nyttja sågen hur man ville utan det var sågmästaren som kallade till sågning. Det framgår också att kallelser till sammanträdena kungjordes från predikstolen i kyrkan. Efter 1895 finns inga anteckningar – kanske du som läser detta vet något om sågens öden på 1900-talet?

Överst t.v. resterna av sågbyggnationen i september 2019. T.h. Samma bygge i oktober 1975. T.v. Den byggda jorddammen kan anas på bilden.

lagret

vevaxeln

När sågen hade lagts ner så fick ingenting förfaras. Sågbladen togs om hand – ett av dem finns hos Martin Lissjanis. Lagret och vevaxeln finns hos NGs Lasse.

Foto: sv-bilder HåkanKlingenberg.
Färgbilder Dåpp Inger.

Hjulaxeln med rester av järnskoningarna i ändarna.

År 1990 hade Åke Näsander samlat en grupp nåsbor för att efterforska ”Förfädernas utnyttjande av vattenkraft i Nås” och han skrev om detta i Nåsvargen 1999:1. Den här artikeln bygger delvis på resultaten av deras forskning, men de hade inte tillgång till de här ovan omnämnda originalhandlingarna.
Dåpp Inger med hjälp av Martin Lissjanis, NGs Lasse och Håkan Klingenberg.

**Tolfter använde man mest för timmer, bräder och liknande=12 st av ngt.

*1 daler silvermynt år 1760 kunde köpa lika mycket varor och tjänster som 104.2 SEK år 2019 mätt med konsumentprisindex.

Alternativa beräkningar: 1 daler silvermynt år 1760 motsvarade betalning för lika lång arbetstid som 2618 SEK år 2019 mätt med löneindex för manlig industriarbetare/hantlangare (löntagare fr o m 2005).

***75 öre år 1880 kunde köpa lika mycket varor och tjänster som 45.72 SEK år 2020 mätt med konsumentprisindex. **Alternativa beräkningar:** 75 öre år 1880 motsvarade betalning för lika lång arbetstid som 935.6 SEK år 2020 mätt med löneindex för manlig industriarbetare/hantlangare (löntagare fr o m 2005).

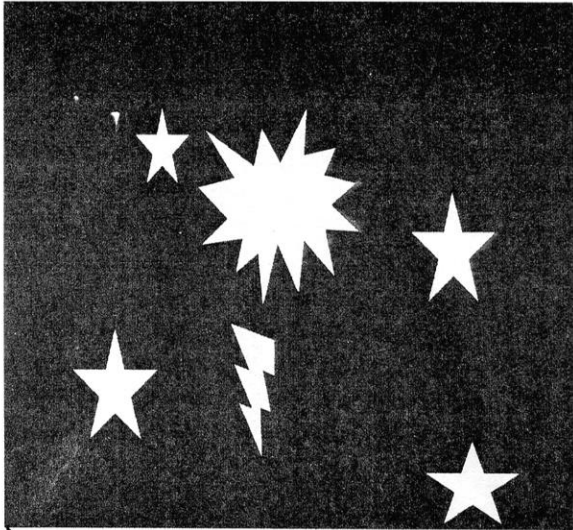
http://www.myntkabinettet.se/fakta/rakna_ut_penningvardet
Edvinsson, Rodney, och Söderberg, Johan, 2011, A Consumer Price Index for Sweden 1290–2008, Review of Income and Wealth, vol. 57 (2), sid. 270-292.

**FÄRSKKAPAD VED
Blandved Björkved
Transporter enl. ÖK**

Västerdala Ved HB

Tfn. 070 6702154

...3 GRADER VÄST, ÔM SPIKTÄP-
PA A VI TYDLENÄ UTSLAG TÅ EN
TÔMTÄ !!!

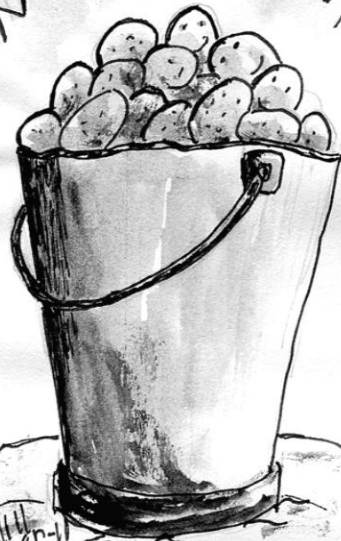
**Vi arbetar i huvud-
sak med GPS-
inmätning och do-
kumentation led-
ningsnät.**

Hagström
I Nås AB

Närsjövägen 23
78053 NÅS

Tel. 0281-30597
Fax. 0281-30597
070-6208271

...Potatisen med stor...

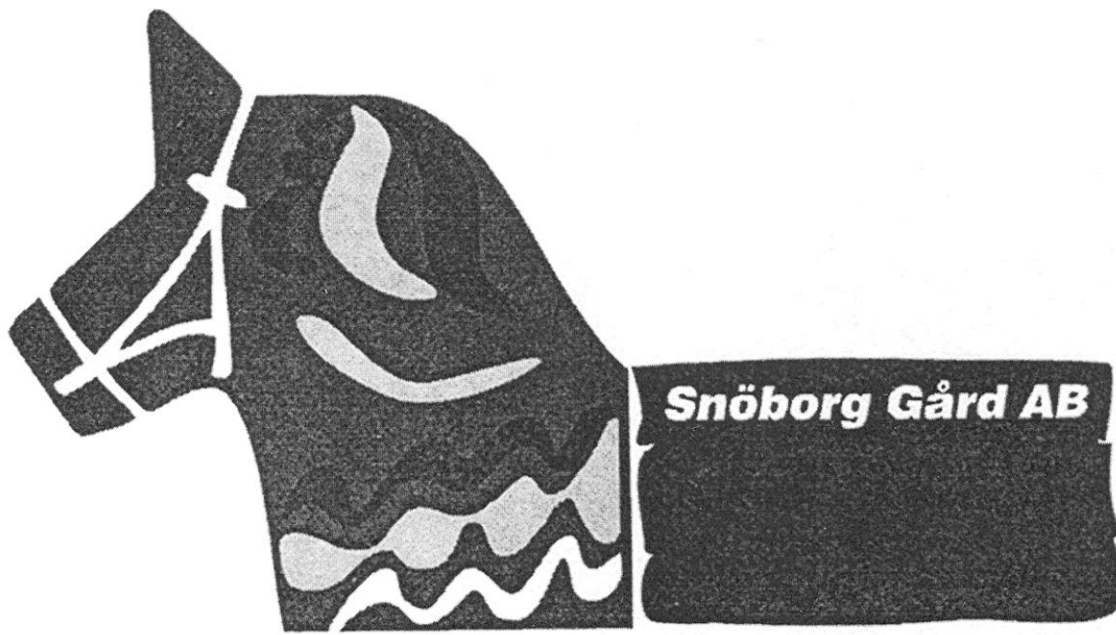

...och ögon för kvalité...

Bröderna Olérs AB.

Nederborg Nås.

Telefon 0281 - 30 261

POTATIS OCH PELLETS

JANNE 070-6975123 & ANN 070-6975663

Dala-Gripen & Dala-Fästet

- finns i gripande många modeller

- Entreprenad
- Sten/Sorterings
- Timmer & Risgripas 0,08-0,42 m²

SITRIGHT
— NUMMER ETT I SKOGEN —

Tel: 0281-300 30
Fax: 0281-59 51 07
www.sit-right.se

- Badrumsinredning
- Spik & Skruvsortiment
- Uthyrning av mattvätt
te.x. till bilklädsel, möbler
& heltäckningsmattor

Allt under samma tak

Butik med kvalitetsprodukter inom
Färg, tapeter, golv, kakel & klinkers

Vi utför även arbeten inom

- Målning inom & utomhus
- Tapetsering
- Mattläggning
- Slipning av golv & trappor
- Plattsättning
- Murning
- Våtrumsarbeten

Kom ihåg rotavdraget

färg golv & inredning

Tel 0281-596040 Öppettider Mån-Fre 10:00-18:00 Lör 10:00-13:00

MÅLERIFÖRETAGARNA

VI UTVECKLAR, TILLVERKAR OCH SÄLJER LADDNINGSAGGREGAT FÖR RULLSTOLAR OCH STÄDMASKINER

 **Swede
electronics**

TEL 0281-30400
FAX 30666

KATRINAS GÅRD NÅS

Potatis, skog

TEL 0705578517

TITTA!... NU SLIPPER JAG KÄNKA PÅ SÄCKEN!

VÄR SLÄVAGNAR FÖR ALLA ÄNDAMÅL!

BIL & MASKIN I DALA-JÄRNA AB
TEL. 0281-595700

Varmt välkomna till Bettys Skafferi

Öppettider i skafferiet, fredag 12-17

Smörgåstårter, räksmörgåsar, laxbakelser och
tårter, jag gör efter dina behov!

Beställningar görs på 070-3067024

LANTLIG HEMINREDNING

BETTYS
SKAFFERI

— NÅS —

Susanne Närsjövägen 27 @bettys_skafferi

Dåpp Ragnars kaktus – minst 70 år gammal

I början av 1950-talet minns jag att det stod ett laggkärl med en massa grågröna lite taggiga blad i med de underbaraste stora röda blommor i ett söderrum nere hos Dåpp Ragnar. Laggkärlen var jättestora, kanske 80–90 cm i diameter och det var av den sorten där några laggar är längre och formar ben. Laggkärlen var fullt av en bladkaktus som, har jag fått reda på nu, kallas kungskaktus, *Epiphyllum*, och blommorna kan vara upp till 10–12 cm i diameter. Dessa kaktusar är inte så vanliga idag, vilket kanske beror på att de är svåra att få att blomma om de inte får stå i ett svalt rum på våren för att sätta knopp. Men trivs de så blommor de överdådigt. Min kaktus, som härstammar från Ragnars, och som rymdes i en ordinär blomkruka, svarade med 50 knoppar när den tillbringat en vår i trapphuset i ett äldre hus på Södermalm i Stockholm där jag bodde då.

Vid förra sekelskiftet var de populära rumsväxter och avbildades bl a av Carl Larsson i hans interiörer från Sundborn.

Även krukväxter är del av vår trädgårdshistoria och vårt kulturarv. Många har kanske fått en stickling av en gammal krukväxt i present och på så sätt lever minnet och den gamla växten vidare. *Programmet för odlad mångfald*, Pom, började år 2000 att inventera *Sveriges kulturväxter*. Våren 2009 startade *Krukväxtuppropet*, som blev det åttonde och sista uppropet. Det höll på i knappt två år och avslutades i december 2010. Av alla uppgifter om krukväxter som kom in, sticklingar tillsammans med deras historia som var lika viktig, har ett hundratal valts ut för att bevaras i den nationella genbanken. Kanske har du också en älskad krukväxt med historia? Hör av dig så skriver jag gärna om den.

Dåpp Inger

Litä öm värstrekar

Han kam frå sönnaätter....frå nola ätter. Han for noltär.... sönna tä. Han for öster äl östatä.... for väster.

/Margareta Jonth ô Sjö Bertil

*

Gösta och Bengt var på väg hem från skolan och gick över en åker där Dopp Lasse gick och harvade med en häst. Lasse frågade vad de skulle bli när de blev stora. Sen frågade de Lasse vad han hade önskat att han skulle bli när han blev stor.

Jo, sa han, je ment je skull vört lokförrar. – Ô sô vart du ingenting, blev svaret.

Pär hade skaffat sig ett nytt fickur som han visade så ofta han kunde. Under flottningen föll han ner i vattnet. Det första han gjorde när han kom upp var att titta på fickuret för att se om den gick. Då sa kompis: Hur länje va du punder?

Esbjörn var till Håkasboa och handlade åt mor sin. Då kom en in i butiken som kom från ett hem där motboken inte förekom. Han frågade Esbjörn:

A du far hemma? – Ja, svarade Esbjörn, men han ant nô hemma. Den mannen kom aldrig mer hem till Esbjörns.

Gabriels Kari tyckt dôm börj på tä a sô djupä uringningär på klänningar sô nu ska snart allä a navlan tä brosch.

Efterlysning: Nåsvargen har fått önskemål om att vi skulle ha fler texter på nåsmål. Det skulle vi gärna ha, men det är inte alldeles enkelt att hitta sådana eftersom nåsmål egentligen aldrig har varit ett skriftspråk.

Återbesök vid Loråskasernen

Den restaurerade Loråskasernen beskrivs ingående i *Nåsvargen* 14:1. Den är av typen eldpallkoja, dvs den har en eldstad mitt i rummet och ovanför den finns en plåtratt som fångar upp röken. Rummet mäter ca 4x6m². Längs väggarna finns fasta träbänkar/pallar som användes som sitt- och sovplatser. Varje sov pall rymde 4 personer. Kasernen rymde i allt 16 personer med arbetsutrustning och matförråd.

På bilden syns eldstaden med sin plåthuv, en sov pall med sittbänk på vardera sidan och två små bord. Tre fönster, ett på varje vägg. Lägg också märke till att man inte kan stå rak utom mitt i rummet. Här kunde alltså 16 skogsarbetare inhysas veckovis mitt i vintern.

Kasernen är runt 100 år och är ett utmärkt utflyktsmål. Besök den och Björnbergssågen – de ligger nära varandra och det går bilväg till bägge. Dåpp Inger

Ôm jirkåa, gokåa ô kåknöpär

På sommaren brukade far komma hem från skogen med *kåknöpär* i en liten tändsticksask. Det var bärnstensfärgade kulor av *gokåa*, dvs kåda av gran, *grånkåa*, som går att tugga som tuggummi. Först är den spröd och smulig men kan tuggas ihop så den blir som tuggummi. Den har en alldeles egen smak. Bengt E berättar att den numera är en sällsynthet hos oss. Den finns säkrast i gamla granbestånd i naturskog, där stora, höga, frodiga granar har skuggat marken så att granarna omkring har slutat växa. De små granarna kan vara hundratals år gamla och på dem finns *gokåa*. Men sådana granbestånd finns knappast längre, berättat Bengt.

Jirkåa är den färska, mjuka, genomskinliga kådan som ser ut som vattendroppar. Den kan inte tuggas. Grankådan har haft många användningsområden. Den är bakteriehämmande och bakteriedödande. Färsk flytande kåda kan läggas direkt på huden. Den kan blandas med talg så att man får en salva. Gokåan som tuggas fungerar som munrengöring. Grankådan kan också användas för tätning.

Om du blivit nyfiken så kommer Bengt strax ut med en bok om granen och dess mångfald av arter. Håll utkik efter den!
Dåpp Inger

Nås Hemslöjdsförening driver hemslöjdsbutiken Nickusboa med allt som där finns inklusive material till nåsdräkten. Medlemsavgift 150:- kr per år. Anmäl dig till hemslöjdsföreningen antingen i Nickusboa eller maila info@nas.hemslojden.org eller ring 0281-30252.

Julöppet: från Lucia: månd. – fred. Kl.14 – 18, lördagar kl. 10 – 14.

Öppet efter helgerna: to 14-18, lö 10-14

Från och med maj månad tar vi emot och säljer begagnade nåsdräcksdelar.

I **vävstugan** finns uppsatta vävar om du vill väva (betalar bara för den varp du använder). Anmäl intresse på telefon 0281-30252, eller kom in när Nickusboden är öppen

<http://www.hemslojden.org/nas>

*****

Nås Bygdegårdsförening.

Som medlem bidrar du till att Bygdegården (Gamla skolan) finns kvar för föreningar, utställningar, bibliotek mm. Avgiften är 100:- per familj och år. Pensionärer 50:-. Insättes på

plusgiro 170575-5. Kontaktperson om du vill hyra lokal är Veronica Andersson, tel. 0738163716.

*****

Bokutlåning

finns på Bygdegården på tisdagar kl. 16–18 Där finns bl a kopior av hembygdstidningarna från 1916, 1940-talet och 1967 samt *Nåsvargen*. **En läsecirkel har gått under våren och fler aktiviteter planeras. Håll koll!**

*****

Bli medlem i **Ingmarsspelen vänförening**!!Allt går oavkortat till Ingmarsspelen! Plättlätt sätt in 100kr på BG 5976-5214 och ange namn och mailadress. Eller maila vanner@ingmarsspelen.se å får du också medlemsbrevet 2 gånger per år. <http://www.ingmarsspelen.se/>

*****

Nås sockenförening. Föreningen driver *Nås camping och stugor* vid Storänget och *Stugor på Finnmarken* för uthyrning. Ingen medlemsavgift.

<http://www.nas.se/bo.html>

*****

Nås barnbibliotek finns på förskolan *Varglyan* där alla är välkomna att låna. Det går också bra att lämna tillbaka böcker som lånats i Järna eller Vansbro.

*****

Bastun i Nås är öppen alla fredagar som är vardagar kl 1630–1930. Ta med egen handduk. Bastun finns i Idrottshallen.

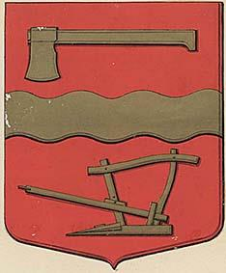

*****

Ordenshuset. IOGT-NTO-föreningen 2014 Brödralag (bildad 1894) äger och driver Ordenshuset i Nås. Där ordnas bl a danser, kulturarrangemang och verksamheter för barn. För att hyra lokal kontakta Marianne Flodin tel 0281-30524. Om du vill bli medlem och därmed stödja verksamheten kontakta Ingvar Sivertsson tel 0281-33022. Om du vill bidra till driften av Ordenshuset:

Swedbank 8166-1, kontonr. 964406721-8 skriv ”gåva”

.....

Nås Hembygdsförening, Nås Hemslöjdsförening, Tobaksspinnarstämman, Ingmarsspelen,

Nås Hembygdsförening

Sommarprogrammet börjar med sista-april firande med sång och brasa nere vid älven.

Håll utkik i lokalpressen när det blir dags

Ingmarsspelen

Premiär 26.6, övriga föreställningar 27–30.6. www.ingmarsspelen.se

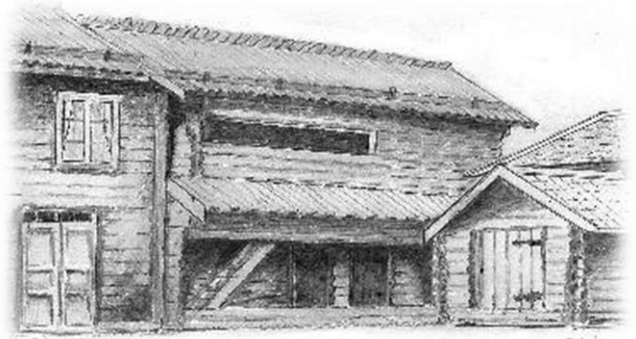
Ingmarsspelsseminariet 29.6

Tobaksspinnarstämman

Tobaksspinnarstämman och de olika kurserna i anslutning till den går av stapeln 27–29 juni.

Mer information och anmälan till kurserna hittar du på www.tobaksspinnarstamman.se

Kolla även www.nashembygd.se och www.nås.se

Unglottornas arbetsafton och sjukvårdskurs 1967.

Stående fr.v. 1. Sjö Gunilla Larsson, 2. Solveig Schultsberg, 3. Irina Halvarsson, 4. Eva Lundin, 5. Vivianne Jansson.

Sittande fr.v. 1. Elsie Lööv, 2. Skött Lisbet, 3. Eva Carlsson, 4. Lotta Carlsson, 5. Annika Hummel, 6. Elisabet Larsson.

Foto: Järna fotoklubb.